

Sygn. akt II CSK 539/09

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 15 kwietnia 2010 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Dariusz Zawistowski (przewodniczący)

SSN Bogumiła Ustjanicz (sprawozdawca)

SSN Kazimierz Zawada

w sprawie z powództwa Prokuratora Okręgowego w P.
przeciwko Towarzystwu Czytelni Ludowych z siedzibą w G.
o ustalenie,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 15 kwietnia 2010 r.,
skargi kasacyjnej strony powodowej
od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 20 maja 2009 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę do ponownego
rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu pozostawiając temu Sądowi
rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Apelacyjny oddalił apelację Prokuratora Okręgowego w P. od wyroku Sądu Okręgowego w P. z dnia 18 lutego 2009 r., oddalającego powództwo Prokuratora Okręgowego w P. skierowane przeciwko Towarzystwu Czytelni Ludowych w G. o ustalenie, że stowarzyszenie działające pod nazwą „Towarzystwo Czytelni Ludowych” z siedzibą w G., wpisane do rejestru stowarzyszeń Krajowego Rejestru Sądowego prowadzonego przez Sąd Rejonowy w P. za numerem [...], zarejestrowane wcześniej na podstawie postanowienia Sądu Wojewódzkiego w P. z dnia 6 lipca 1992 r. sygn. akt [...] za numerem [...], sprostowanego postanowieniem z dnia 24 sierpnia 1992 r., nie jest tą samą osobą prawną, kontynuacją stowarzyszenia pod tą samą nazwą, powstałego w okresie przedwojennym i zlikwidowanego decyzją Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w P., której nieważność stwierdzono decyzją Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 25 listopada 1991 r.

Rozstrzygnięcie to oparte zostało na podzielonych ustaleniach Sądu Okręgowego, których istotne elementy przedstawiają się następująco:

Towarzystwo Czytelni Ludowych w P. wpisane zostało do Rejestru Stowarzyszeń i Związków Zawodowych P. Urzędu Wojewódzkiego na podstawie decyzji Wojewody P. z dnia 19 grudnia 1933 r. nr BP.V.1a/267, wydanej w oparciu o art. 21 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej dnia 27 października 1932 r. - Prawo o stowarzyszeniach. Po wojnie Towarzystwo podjęło działalność. Decyzją Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w P. z dnia 27 czerwca 1950 r. zarządzono likwidację Stowarzyszenia, a jego majątek przeznaczono na cele społeczne. Na skutek wniosku pełnomocnika Kardynała Józefa Glempa Metropolity Gnieźnieńskiego i Warszawskiego Prymasa Polski z dnia 11 października 1991 r. o stwierdzenie nieważności decyzji z dnia 27 czerwca 1950 r. Minister Spraw Wewnętrznych decyzją z dnia 25 listopada 1991 r. stwierdził nieważność decyzji Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w P. z dnia 27 czerwca 1950 r. z urzędu w części dotyczącej zarządzenia likwidacji Towarzystwa Czytelni Ludowych, a na wniosek Kardynała Józefa Glempa w części dotyczącej zarządzenia o przeznaczeniu majątku tego Towarzystwa, uznając że została wydana z rażącym naruszeniem powołanych w niej przepisów. Pismem z dnia 20 lutego 1992 r. Jan N. poinformował Sąd Wojewódzki w P. o treści tej decyzji i wniósł o wpisanie do

prowadzonego przez Sąd rejestru stowarzyszeń Towarzystwa Czytelni Ludowych w P., wskazał adresy pozostałych żyjących członków zarządu głównego i oświadczył, że zgodnie z postanowieniami statutu podejmie działania zmierzające do uzupełnienia składu członków zarządu, zwołania Sejmiku Oświatowego i dostosowania statutu do obowiązujących przepisów. Kolejnymi pismami ponawiano wnioski o wpis do rejestru, powiadamiano Sąd Wojewódzki w P. o działaniach podejmowanych w celu zebrania dotychczasowych członków i składzie zarządu. W piśmie z dnia 4 lipca 1992 r. wskazano członków zarządu, dołączono statut uchwalony przez XXIV Sejmik Oświatowy TCL w dniu 30 listopada 1933 r. w P., wydrukowany w 1945 r., zaświadczenie, że stanowił podstawę rejestracji Towarzystwa w dniu 19 grudnia 1933 r. za numerem 53 i pod pozycją nr 2 Rejestru Stowarzyszeń z 8 sierpnia 1945 r. Postanowieniem z dnia 6 lipca 1992r., sprostowanym postanowieniem z dnia 24 sierpnia 1992 r., wpisano w rejestrze stowarzyszeń Sądu Wojewódzkiego w P. zmiany w dziale A pod nr [...] przez ujawnienie wskazanych nazwisk członków zarządu, zaś w rubryce 2 - daty 19 grudnia 1933 r., w rubryce 3 – siedziby P., w rubryce 9 - 30 listopada 1933 r. - daty uchwalenia statutu. Postanowieniem z dnia 6 grudnia 1993 r. Sąd ten ustanowił dla Stowarzyszenia kuratorów, których wnioski były podstawą dokonania, postanowieniem z dnia 13 czerwca 1994 r., wpisu w rejestrze członków zarządu, wybranych na posiedzeniu Sejmiku Oświatowego w P. w dniu 19 marca 1994 r. oraz nowej siedziby w G. przy ulicy T.[...]. Postanowieniem z dnia 15 lutego 2006 r. Sąd Rejonowy w P. zmienił postanowienie Sądu Wojewódzkiego w P. z dnia 6 lipca 1992 r. w ten sposób, że oddalił wniosek w części dotyczącej wpisania składu osobowego Stowarzyszenia.

Towarzystwo Wiedzy Powszechnej w P. podjęło, poczynając od wniosku z dnia 26 października 1994 r. działania zmierzające do stwierdzenia nieważności decyzji Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 25 listopada 1991 r. w zakresie orzeczenia dotyczącego rozporządzenia majątkiem byłego Towarzystwa Czytelni Ludowych. Ostateczną decyzją Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 8 października 2001 r. stwierdzono, że decyzja Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 25 listopada 1991 r., w części dotyczącej przeznaczenia majątku Towarzystwa Czytelni Ludowych została wydana z naruszeniem prawa,

a odmówiono jej uchylenia w zakresie stwierdzającym nieważność decyzji Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej z dnia 27 czerwca 1950 r. w części dotyczącej przeznaczenia majątku Towarzystwa, gdyż w wyniku wznowienia postępowania mogłaby wyłącznie zapaść decyzja odpowiadająca decyzji dotychczasowej. Naczelny Sąd Administracyjny wyrokiem z dnia 18 listopada 2003 r. oddalił skargę Towarzystwa Wiedzy Powszechnej. Nie odniosła zamierzonego skutku, podjęta przez Towarzystwo Wiedzy Powszechnej i Centralny Ośrodek Badawczo-Rozwojowy Przemysłu Elementów Wyposażania Budownictwa M. w P., próba wznowienia postępowania zakończona prawomocnym postanowieniem o rejestracji Towarzystwa Czytelni Ludowych.

Przed Sądem Okręgowym w P. toczy się sprawa z powództwa Towarzystwa Czytelni Ludowych przeciwko Towarzystwu Wiedzy Powszechnej o uzgodnienie treści księgi wieczystej, prowadzonej dla nieruchomości położonej w P., przy ulicy M. [...] z rzeczywistym stanem prawnym przez wpisanie, jako właściciela Towarzystwa Czytelni Ludowych w miejsce wpisanego właściciela Towarzystwa Wiedzy Powszechnej. Postępowanie zostało zawieszone postanowieniem z dnia 30 sierpnia 2007 r. do czasu zakończenia rozpoznawanej sprawy. Prokurator Rejonowy w G., działając na rzecz Skarbu Państwa Starosty Powiatowego w G. wniósł pozew do Sądu Rejonowego w G. przeciwko Towarzystwu Czytelni Ludowych o uzgodnienie treści księgi wieczystej prowadzonej dla nieruchomości położonej w G. przy ulicy L.[..], domagając się wpisania w miejsce tego Towarzystwa Skarbu Państwa jako właściciela. Po przekazaniu tej sprawy do rozpoznania Sądowi Okręgowemu postępowanie zostało zawieszone do czasu zakończenia rozpoznawanej sprawy. Umorzeniem postępowania zakończyło się postępowanie prowadzone w Prokuraturze Rejonowej w P. w związku z zawiadomieniem Towarzystwa Wiedzy Powszechnej o popełnieniu przestępstwa polegającego na sfalszowaniu dokumentów Sądu Okręgowego w P. w postaci rejestru stowarzyszeń numer 73, dotyczącego Towarzystwa Czytelni Ludowych. Żądanie stwierdzenia nieważności uchwał podjętych przez pozwane Towarzystwo, złożone Prokuratorowi Okręgowemu w P. przez Towarzystwo Wiedzy Powszechnej i Centralny Ośrodek Badawczo-Rozwojowy M., było podstawą zainicjowania rozpoznawanej sprawy.

Sąd Apelacyjny uznał, że wniesiony pozew zmierza w istocie do przesądzenia o braku związków prawnych pomiędzy stowarzyszeniem o nazwie Towarzystwo Czytelni Ludowych zarejestrowanym w Krajowym Rejestrze Sądowym pod numerem [...] a stowarzyszeniem o tej samej nazwie, powstałym i zarejestrowanym w okresie przedwojennym, a zatem faktu prawotwórczego, co jest dopuszczalne na podstawie art. 189 k.p.c. Nie podzielił stanowiska Sądu Okręgowego, że powód nie wykazał interesu prawnego w rozumieniu wymienionego przepisu. Powództwo zmierza do usunięcia niepewności prawnej co do tożsamości osoby prawnej, która zgłasza pretensje do majątku niegdyś przejętego przez Państwo i częściowo rozdysponowanego na rzecz osób trzecich. Ma ono również charakter prewencyjny w odniesieniu do ewentualnych roszczeń odszkodowawczych przeciwko Skarbowi Państwa. Powód nie wykazał, że funkcjonują dwa podmioty o tej samej nazwie, skoro stowarzyszenie zarejestrowane w dniu 19 grudnia 1933 r. nigdy nie utraciło swej osobowości prawnej, nie zostało wykreślone z rejestru, a decyzja stwierdzająca nieważność tej z dnia 25 listopada 1950 r. ma skutek *ex tunc*. Tożsamość stowarzyszenia będącego osobą prawną określa wyłącznie jej samodzielna osobowość prawna, znajdująca odzwierciedlenie w indywidualnym wpisie do rejestru, a nie skład osobowy, czy też personalia osób wchodzących w skład ich organów. Wpis dokonany postanowieniem z dnia 6 lipca 1992 r. dotyczył jedynie zmian. Nie był objęty sporem problem dopuszczalności dokonywania wpisów w rejestrze stowarzyszenia po 1990 r., zwłaszcza wobec związania sądu konstytucyjnym orzeczeniem sądu rejestrowego.

Powód powołał w skardze kasacyjnej podstawę objętą art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c. Naruszenie art. 321 w związku z art. 391 § 1 k.p.c. polega na nierozpoznaniu istoty sprawy i błędnym przyjęciu, że przedmiotem żądania było ustalenie różnicy w tożsamości dwóch istniejących stowarzyszeń, podczas gdy domagał się ustalenia, że pozwane Stowarzyszenie nie jest Stowarzyszeniem powstałym w 1933 r., bo to przestało faktycznie istnieć po wydaniu decyzji z dnia 25 listopada 1950r. Wydanie orzeczenia bez wszechstronnego rozważenia zebranego materiału dowodowego, z naruszeniem zasady swobodnej oceny dowodów oraz bezpodstawne uznanie za nieistotne dowodów z dokumentów zebranych w aktach II Pc 434/04, dopuszczonych przez Sąd pierwszej instancji narusza art. 382, art.

227 i 233 § 1 w związku z art. 391 § 1 k.p.c. Ponadto z naruszeniem art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1 k.p.c. nie został rozpoznany podniesiony w apelacji zarzut pominięcia przedstawionych przez powoda dowodów, a w uzasadnieniu nie wyjaśniono przyczyn uznania, że dowody te nie miały znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy. Wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Pozwany wniósł o oddalenie skargi kasacyjnej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W pierwszej kolejności podkreślenia wymaga, że w myśl art. 398¹³ § 1 k.p.c. kognicję Sądu Najwyższego w postępowaniu kasacyjnym wyznaczają granice zaskarżenia wraz z podstawami kasacyjnymi, a z urzędu bierze on pod uwagę, w granicach zaskarżenia, nieważność postępowania. Podstawę skargi kasacyjnej stanowią konkretne, wskazane w niej przepisy prawa ze stwierdzeniem, że w wyniku wydania wyroku doszło do ich obrazy, a także podaniem na czym ona polega.

Naruszenie przepisów postępowania, objęte podstawą skargi kasacyjnej przewidzianą art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c., dotyczy takich uchybień, które mogły mieć istotny wpływ na wynik sprawy. Chodzi w nim nie o każde naruszenie konkretnego uregulowania, ale o takie, które przesądziło o rozstrzygnięciu sprawy co do istoty, a zatem powoduje, że wyrok o wydanej treści nie może się ostać. Do takiego uchybienia doszło w rozpoznawanej sprawie w odniesieniu do art. 321 w związku z art. 391 § 1 k.p.c., ponieważ Sąd Apelacyjny rozpoznał nie to żądanie, które zgłosił powód. Nie było podstaw do przyjęcia, że powód domagał się ustalenia braku powiązań pomiędzy dwoma samodzielnie istniejącymi podmiotami, takie żądanie nie zostało wysunięte. Powództwo oparte było na twierdzeniu, że w dniu 6 lipca 1992 r. wpisane zostały, jako członkowie zarządu niewykreślonego Towarzystwa Czytelni Ludowych w G. osoby, które nie były członkami tego Towarzystwa, ich ilość była mniejsza niż 15 osób, co uniemożliwiało podjęcie działania, jak też wybór władz oraz przyjęcie (przystąpienie) nowych członków. Konsekwencją tych nieprawidłowości mogło być umożliwienie działania w ramach dawnego stowarzyszenia osobom, które nie były jego członkami, a członkostwo uzyskały sprzecznie z postanowieniami statutu. Z uwagi na to, że dotyczy to

jednego podmiotu, zarejestrowanego w 1933 r. stowarzyszenia, bezprzedmiotowe były rozważania Sądu Apelacyjnego dotyczące kryteriów odrębności prawnej zarejestrowanych stowarzyszeń. Istota sporu dotyczyła tego, czy czynności, które doprowadziły do podjęcia działalności Towarzystwa po upływie bardzo długiego okresu, zdziałane zostały przez jego członków, stanowiących uprawniony organ. Wobec tego, wbrew stanowisku Sądu Apelacyjnego, zasadnicze znaczenie miało określenie składu osobowego członków po wydaniu decyzji stwierdzającej nieważność decyzji o likwidacji Towarzystwa dla przyjęcia, czy możliwe było kontynuowanie funkcjonowania dawnego Towarzystwa. Słusznie przyjął Sąd Apelacyjny, że może on podlegać zmianom, rzecz jednak w tym, żeby zmiany te były zgodne z zasadami przyjętymi w statucie i ustawie. Stowarzyszenie, zgodnie z art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (t.j. Dz. U. z 2001 r. Nr 79, poz. 855 ze zm., dalej pr. stow.), jest dobrowolnym, samorządnym, trwałym zrzeszeniem o celach niezarobkowych. Oznacza to, że stanowi zespół osób skupionych dla realizacji założonego celu, co przemawia za tym, że skład osobowy takiego zrzeszenia ma zasadnicze znaczenie. Funkcjonowanie stowarzyszenia, tak jak każdej osoby prawnej, możliwe jest poprzez powołane organy (art. 11 ust. 3 pr. stow.), a ich brak i niemożność powołania stanowi podstawę do rozwiązania (art. 31 pkt 2 pr. stow.). Towarzystwo Czytelni Ludowych mimo zarządzenia likwidacji, której według pozwanego nie przeprowadzono do końca, nie zostało wykreślone z rejestru. Należy je traktować, wobec bezprawności powyższej decyzji, jako działające, stosownie do art. 52 ust. 1 pr. stow. Stało się ono stowarzyszeniem w rozumieniu ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. Podstawowe jednak znaczenie ma to, czy po uzyskaniu cech ostateczności przez decyzję stwierdzającą nieważność tej decyzji zarządzającej likwidację miało ono warunki do wznowienia działalności, dotyczące minimalnej liczby członków i wymaganych w ustawie władz, których brak skutkuje przeprowadzeniem postępowania naprawczego (art. 30 pr. stow.) albo rozwiązaniem (art. 31 pr. stow.). Takie stanowisko wyrażone zostało w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 14 lutego 1996 r. II CRN 6/96, OSNC 1996/7-8/105 i podziela je Sąd Najwyższy w obecnym składzie. Decyzja administracyjna stwierdzająca nieważność decyzji z dnia 27 czerwca 1950 r., wiążąca w sądowym postępowaniu cywilnym, jako

rozstrzygająca kwestie nienależące do drogi sądowej przed sądami powszechnymi, umożliwia podjęcie działań zmierzających do odtworzenia struktury organizacyjnej dawnego stowarzyszenia. Nie oznacza to jednak, że w każdym przypadku będzie to możliwe.

Rację ma skarżący, że przeniesienie do rejestru sądowego danych z dokumentacji będącej w posiadaniu organów administracji państwowej (art. 54 pr. stow.) stanowi czynność organizacyjno-techniczną, związaną ze zmianą zasad rejestracji stowarzyszeń. W żadnym przypadku nie może ono być traktowane jako wpis obejmujący rejestrację stowarzyszenia. Niezależnie od tego czy zostało ono podjęte przez sąd w formie postanowienia, czy też zarządzenia wykonanego przez uprawnionego urzędnika, nie ma charakteru merytorycznego wpisu (orzeczenia), nie łączy się z nim skutek przewidziany w art. 365 k.p.c. Na takie znaczenie wymienionego uregulowania wskazał Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 13 marca 2008 r. III CSK 284/07, OSNC-ZD 2008/4/127 i pogląd ten podzielić należy w rozpoznawanej sprawie.

Uzasadnienie zaskarżonego wyroku nie zawiera motywów wyjaśniających przyczyny pominięcia dowodów, które na wniosek powoda były dopuszczone, ale nie doszło do ich przeprowadzenia, jak też podzielenia stanowiska Sądu pierwszej instancji w tej kwestii, chociaż skarżący objął to zarzutem apelacyjnym, co narusza art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1 k.p.c., a nadto art. 382 k.p.c.

Zarzut uchybienia art. 227 k.p.c., który określa, że przedmiotem dowodu są fakty istotne dla rozstrzygnięcia sprawy, bez wskazania na uchybienie innym przepisom regulującym postępowanie dowodowe, nie stanowi w istocie podstawy skargi kasacyjnej, skoro jak utrzymuje skarżący, dowody zostały dopuszczone.

Zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. nie mógł odnieść zamierzonego rezultatu, ponieważ przedmiotem jego regulacji jest bezpośrednio i dosłownie ocena dowodów, a w konsekwencji także problematyka ustaleń faktycznych. Możliwość podniesienia go wyłączona została art. 398³ § 3 k.p.c., a Sąd Najwyższy związany jest, stosownie do art. 398¹³ § 2 k.p.c., ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia.

Z powyższych względów zaskarżony wyrok należało uchylić w oparciu o art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. i sprawę przekazać Sądowi Apelacyjnemu do ponownego

rozpoznania. Orzeczenie o kosztach postępowania kasacyjnego pozostawione zostało końcowemu rozstrzygnięciu na podstawie art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹ i art. 391 § 1 k.p.c.